

Bulányi György előadása

„Az egyházak és az állam” c. konferencián

Ha egyház és állam közé nem épül fal, egyikük sem töltheti be hivatását. Kezdetben vala a papkirály..., s a papkirály képtelen volt falat építeni a pap és a király közé, mert egyetlen személyben volt pap és király. Ez időben egyház és állam közé nem építhető semmiféle fal. Ha építhető lenne, nagy baj volna, mert a papkirály skizofréniás lenne.

A szakosodás következményeként hamarosan külön személy lesz a pap, s külön személy a király, de naggyobbára teljes az egymásra utaltságuk. A király vívja a csatát, s a pap imádkozik a törzs Istenéhez a király győzelméért. A filiszteusok és Izrael táborában, mindkét oldalon a törzsi Istennek kötelessége besegíteni a királynak. A főpap koronázza – ha színből, ha szívből – a királyt, s a főpap lesz a királyságban az első közjogi méltóság, mint nálunk az esztergomi hercegérsek (Heer-ziehen), s nemegyszer még a hadsereg főparancsnoka is, mint Muhinál, Mohácsnál a kalocsai. Ily helyzetben még belegondolni is rossz abba, hogy fal épüljön király és főpap, állam és egyház közé. Miért? Mert a kettő csak egyetlen és azonos elvet képviselhet. Ez a helyzet a konfucsei, buddhista, zsidó, keresztény, mohamedán, az akármilyen királyságokban egyaránt. Akkor is, amikor elméletileg már köztudott, hogy nincsen törzsi Isten, csak egyetlen és a törzsek érdekei feletti Isten van. Gyakorlatilag az egyetlennek vallott Isten Allah néven a törököt segíti csatáiban, Jézus nevében meg minket. Ezen a kultúrfokon állam és egyház közös nevezője törzsi Istent feltételez: magyar vallást, török vallást. Ezen a kultúrfokon a vallás és az állam ellensége közös. A hazaárulóra, az eretnekekre ugyanaz a sors vár. Együtt sújtanak le, egyház és állam, az istentelenekre: a nazarénusok nyolc évet ülnek az aradi várbörtönben Ferenc József, az apostoli király idején.

A 16. században az eretnekek megnyerik maguknak a fejedelmeket. Az eretnekek máglyán elégetését felváltják tehát a vallásháborúk. Protestánsok irtják egymást és a katolikusokat, a katolikusok irtják a protestánsokat, és így biztosítják a megszokott rendet: állam és egyház zavar és fal nélküli egymást támogatását. Ha Bethlen Gábor protestáns vonul be Kassára, felakasztatja a katolikus papokat, ha császári generális vonul be, felakasztatja a lutheránusokat. A fejedelmek, királyok, császárok csak magukkal egy hiten lévőket viselnek el, mert csak megosztottság és fal nélkül tud együtt élni a két egy-testvér, az állam és egyház.

A 18. század végén a felvilágosodás megtagadja ezt a gyakorlatilag törzsi Istent, és trónra emelve az Észtt megpróbálja térdre kényszeríteni az általa képviselt társadalom és állam nagy riválisát, az egyházat. De Napóleon már pár éven belül kierőszakolja, hogy a sokszorosán megalázott VII. Piusz koronázza őt császárrá. Bukása után a restauráció igyekszik helyreállítani a fal nélküli régi rendet. Ez az ancien régime győz nálunk is: a bakanóta szerint Ferenc József az apostoli király szereti a regrutát..., aki vallja, hogy a hadsereg és a klérus – a többi zérus! Észak-Írországban ma sem viseli el a katolikus a protestánst, s megfordítva. Trianon előtt a szerb, román és szlovák papok templomai, egyházai e nemzetiségek, s területeinken épülendő államaik legfőbb bástyái, s Trianon után a magyar papok templomai, egyházai az elszakított területeken a magyar nemzetiség s a lélekben soha fel nem adott ezeréves állam legfőbb bástyái. Állam nélkül, egymagában is hordják az egyházak a nemzet gondját, reménykedve állam és egyház fal nélküli együttműködése órájának elérkeztében – a

mieink javára. Valójában minden nép kiválasztott népnek gondolja magát, s törzsi istenüknek az a dolga, hogy diadalra vezesse seregeiket; pl. Ubi serbus, ibi Serbia – képviselik teológusaik is.

Az elmúlt században az októberi forradalom után SZU-ban, majd 25 év múltán nálunk is, történelmi pillanatokon belül a moszkvai, a bukaresti pátriákra, meg az esztergomi érsek az ateista rendszer támogatóivá válnak, hogy protestáns egyházfejedelmeket ne is említsek. Azokat, akik szerettek volna falat húzni az egyház és állam elve és valósága közé, likvidálták. Akik ragaszkodnak a két elv megkülönböztetéséhez, hazánkban mind a mai napig viselik a rendszeridegenség, az államidegenség, az egyház-idegenség bélyegét magukon. Bizony, mert a Kreml is csak azt tudta elfogadni, hogy az egyház a nagy honvédő háborúban minden, az egyházat megsemmisíteni is akaró, sérelmét felejt, és segít az államnak. S a Vatikán mint rothadt citromot ejtette el az elvtársak egyházat benyelni akarása ellen tiltakozó Mindszentyt és a Bokrot is mindmáig, mert akarjuk ma is a falat, az állam elvének és az egyház elvének világos megkülönböztetését. Kinek kell ez a fal? Alig valakiknek, mert ahogy indoktrinálódunk: az egyháznak az állam mellett a helye.

S most azon kesergünk, hogy csak intermezzónak látszik az Antall- és Horn-kormány falat-felhúzó nyolc éve, s ma már gőzerővel folyik az egyház és az állam közé úgy-ahogy emelt fal lebontása. Úgy-ahogy. A nemzettest szocialista kirablásának negyven esztendeje után a magyar parlament úgy határozott, hogy az egyházak számára vissza kell adni az elállamosított intézményeit... de csak az egyházaknak. Miért? Ezek forrása 95%-ban nem állami ajándékozás? S a mai liberálisok bűnbánattal emlegetik, hogy pártjuk is támogatta a Horn kormányt egy pluszjuttatásban az egyházi iskolák javára. Közös platformon van újból és ma is állam és egyház. S nincs sok csodálkozni való, ha a vallásos emberek megkeresik azokat a pártokat, amelyektől plusz-támogatást remélhetnek; s ha a pártok megkeresik azokat az egyházakat, amelyektől támogatást (szavazatokat) remélnék. Utóvégre a vallásos emberek is választanak. Utóvégre a civil szférának is, a hatalmi szférának is kellenek csatornák, amelyeken keresztül toborozzák a választókat. Utóvégre senki sem ellensége magának: jó az egyház barátjának lenni; s jó, ha az állam a barátom.

Kinek jó ez az áhitott falfelhúzás? Annak, aki nem akar magának előnyt, kiváltságot valamelyik párt győzelméből. Annak, aki nem akar magának voksokat valamelyik egyház támogatásától. Alighanem az itthoni pártok mindegyikének megvan a maga remélt vagy valóságos egyházi hinterlandja. Vannak egyáltalán, akik igazán akarják ezt a falfelhúzást? A Bokor biztosan akarja, s remélem, hogy mások is őszintén akarják, s nemcsak azért, mert nekik nem sikerült az egyház támogatását megnyerni. Azok akarják a falfelhúzást, akiknek van valami magasabb rendű elvük, mint az az elv, amelyet az államhatalom, s a velük – a mondottak alapján – egy gyékényen áruoló egyházak képviselnek.

Ez a magasabb elv: a kiváltságmentesség. Lao-ce, Buddha ezt képviselte, s Jézus a Tóra nyomán így fogalmazta: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Ne tedd a másikkal, amit magadnak nem kívánsz! Képviselet ez valaki? Aki többet akar birtokolni, mint embertársa, az nem. Aki fegyverrel kívánja megvédeni a maga javait, az nem. Sem a létező egyház, sem az állam nem ilyen. Ezért árulnak mindketten egy gyékényen, s ezért hoznak létre koalíciókat: látványosan vagy csak rejtve, de valóságosan. Miért is akarok – Jézus szándékait, s az általa elgondolt egyházat képviselvén – falat húzni? Mert ha nem húzok falat, csak karikatúra-egyházat csinálhatok: mű-egyházat, alibi-egyházat. Az ilyen egyház állami támogatásból akar megélni. Sírhat államsegélyért, ha a társadalom nem akarja igénybe venni vagy megfizetni szolgáltatásait. Fizetetheti a hitoktatókat az állammal, ha a szülők a balett- és nyelvóráért

hajlandók fizetni, de a hittanóráért nem. Ha nem volnának az állami támogatások, akkor az egyház beláthatná, hogy a társadalom egészének nincs szüksége rá és szolgáltatásaira. Ez esetben azok csinálnának immár nem mű- és alibi-egyházat, akiknek szükségük van rá. A tized alapján tíz család is el tud tartani egy papot. S ha nincs ilyen tíz család, a Jézusnak elkötelezett ember képviselheti napi kenyérkereső munka mellett is a jézusi eszményeket. De mindezeket megspórolhatom, ha nincsen fal, s az állam pénze biztosítja, hogy kínálghassam az árumat, amelyet a társadalom vagy igénybe vesz, vagy nem. De ennek ára van. Csak olyasmit hirdethet, ami belefér abba, amit az állam képvisel. Sőt: Jézus nevében kell hirdetem azt, aminek az ellenkezőjéért vállalta el Jézus a kereszthalált – Pilátus és Kaifás trón és oltár szövetségének Golgotáján. Hát ez a jézusi egyház sérelme – abban az esetben, ha nem épül fal.

És mi lenne az állam sérelme? Jézus egyháza és mindenféle állam között az az alapvető különbség, hogy Jézus egyháza nem képvisel csoportérdeket, az állam pedig csoportérdeket képvisel. Az állam fenntartja a jogot. Ez a jog biztosítja, hogy a gazdag gazdagabb lehessen, mint a szegény. Jézus egyháza szerint viszont a szegényeké az Isten Ország, azok a boldogok; a gazdagok pedig mennek a pokolba. Jézus egyháza túllő a Kommunista Kiáltványon is, s azt képviseli, hogy mindenkinek csak egy dénár juthat, amennyi a másik embernek is – s ezt Jézus igaz tanítványai be is vasalják magukon... Vannak ilyenek? Vagy csak műegyházak vannak? Kiváltságkergetők? Többet birtokolni akarók?

A jog biztosítja, hogy a törvény által védetten kiváltságokat tarthassunk fenn. Ha működik az államhatalom területén belül ilyen, az államtól fallal elkülönített jézusi egyház, akkor nevelődhetnek ott olyan személyek, akik felemelhetik állampolgári szavukat e kiváltságok fenntartása ellen. Ha nem nevelődnek ilyen személyek, akkor nem figyelmeztetik az államot a maga törvényes kiváltság-fenntartásaira. Hát ez az állam sérelme, ha nincs fal. Ha az állam az egyházzal kart karba öltve sétál, akkor nincs, aki figyelmeztesse az államot, hogy nem milliárdokat, de egyetlen fillért sem költhetünk NATO-kompatibilis fegyverekre, amíg a hajléktalanoknak nem építettünk hajlékot. Más kérdés, hogy az államok általában sérelemként élik meg, ha éri őket ez a sérelem: tehát ha figyelmezteti az egyház az államot. Az emberiség egy és ugyanazon erkölcsre van meghívva: a kiváltság nélkülség erkölcsére. Ez az emberi faj és léte fennmaradásának parancsa. A tigriseké, a kapitalistáké, a terroristáké nem ez. Nem is biztosítja a fennmaradást. Ezért az állam és az egyház erkölcsi eszménye egy és ugyanaz. Nemes verseny alakulhatna ki köztük. Ha az emberi történelemre visszatekintek, akkor az első három században Jézus egyháza biztosan előtte járt a Római Birodalomnak. Jusztinosz apologéta írja a 2. század közepén: „Akik az eucharishtiában részesülünk, minden nélkülözőnek segítségére vagyunk, és mindörökre közösségben vagyunk egymással. A jómódú, és aki csak akar, szándékának megfelelően adakozik; azt, amit jónak lát. Az összegyűjtött adományokat az előljáró elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről meg azokról, akik betegség vagy más oknál fogva segítséget szenvednek, továbbá a bebörtönzöttekről, az átutazó idegenekről; egyszóval mindenkin segít, aki arra rászorul... nem emészti el tűzben, amit Isten táplálékul teremtett, mivel ezek a mi javunkat és a szegényekét szolgálják” (Apol. 57. és 13. fej.)

A felvilágosodás idején mintha az állam külön eszményeket képviselt volna, mint az egyházak. De nagy általánosságban nem sok a különbség köztük. A papok se a holdról jöttek, hanem a létező társadalmakból kerülnek elő. Az antiklerikalizmus abból adódik, ha a papoknak jobb dolguk van, mint a nem-papoknak. Az egyéb anti... (s itt most akárhogy folytathatnám a megkezdett szót) ...izmusok rendre a kiváltságok ellen emelik fel szavukat. Ne döntsék abban, hogy a létező államok és a létező egyházak melyike jutott magasabbra a

mondott erkölcsi parancs megközelítésében. De legyen fal közöttük! Azért szavazok erre, mert fal nélkül reménytelennek látom, hogy az egyház felkapaszkodjék a jézusi eszmények magasára. Azért szavazok erre, hogy legyen, aki felemelje a szavát a kiváltságmentesség, az osztozás s a hajléktalanok mellett.

(Elhangzott az [Otthont Magyarországból Összefogás](#)
2002. február 27-i, a Közép-Európai Egyetemen tartott konferenciáján)